

Коновалова О.В., Коровіна Г.І.

УДК 658.003(075.8)

АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КРИВОРІЗЬКОГО БАСЕЙНУ

Тема статті є актуальною, оскільки досліджено забезпеченість виробничими запасами провідних підприємств гірничорудної промисловості Криворізького басейну та обґрунтовано їх безпосередній вплив на ефективність діяльності цих підприємств.

Добувна промисловість є складовою й невід'ємною частиною мінерально-сировинного комплексу. Робота підприємств добувної промисловості визначає стан справ у базових галузях промисловості, зокрема, металургійній, машинобудівній, будівельному та агропромисловому комплексах. Але на заводі ефективній роботі цих підприємств досить часто стає недостатня, або нерациональна забезпеченість їх виробничими запасами.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів аналізу забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів на підприємствах гірничорудної промисловості Криворізького басейну в сучасних умовах господарювання.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність підприємств гірничорудної промисловості Криворізького басейну, пов'язана з аналізом їх забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів.

Мета статті полягає в удосконаленні організації і методики аналізу забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів на підприємствах гірничорудної промисловості Криворізького басейну в сучасних умовах господарювання з метою прийняття рішень.

Мета дослідження обумовила вибір наступних завдань:

- аналіз забезпеченості провідних підприємств гірничорудної промисловості Криворізького басейну виробничими запасами;
- аналіз ефективності використання цими підприємствами своїх виробничих запасів;
- визначення шляхів покращення ситуації із забезпечення та ефективності використання виробничих запасів на підприємствах гірничорудної промисловості Криворізького басейну в сучасних умовах господарювання з метою прийняття рішень.

Слід зазначити, що велике значення для розвитку виробництва мають поклади залізної руди. Залізо, по наявних підрахунках, - найпоширеніший хімічний елемент Землі. Геологічні потенційні запаси залізних руд оцінюються трільйонами тонн. Ресурси відомих родовищ, включаючи ті, використання яких у цей час економічно не вигідно, досягають приблизно 600 млрд. т, а достовірні і ймовірні запаси - 260 млрд. т. Найбільші поклади залізної руди у світі мають Бразилія, Австралія, Канада, США, ПАР, а серед європейських країн - Франція, Великобританія, ФРН, Швеція й Норвегія. Великі поклади залізної руди в Україні і Китаї.

Але безпосередні обсяги видобутку дещо відрізняються від очікуваних за обсягом покладів. Порівняння видобутку залізної руди у світі можна проілюструвати наступною діаграмою.

Отже, за даними діаграми можна зробити висновок, що Україна займає передові місця з видобутку залізної руди в світі. В той же час, добувна промисловість України нині перебуває в непростому становищі. Загальна світова фінансово-економічна криза, що розпочалася в 2008 р., позначилась як на економіці нашої держави загалом, так і на її базових галузях, зокрема, й на видобутку залізної руди.

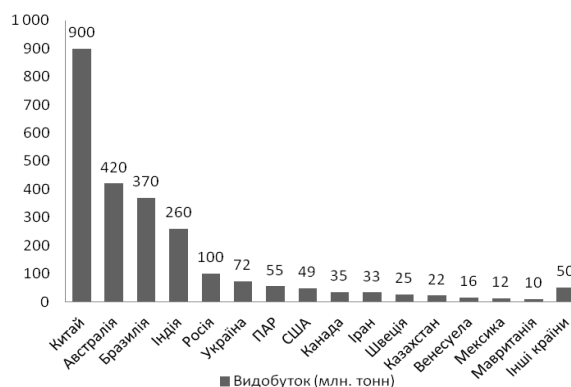

Рис. 1. Видобуток залізної руди у світі в 2010 р. (млн. т) [1].

Динаміка видобутку залізної руди в Україні є наступною.

**АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ
ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КРИВОРІЗЬКОГО БАСЕЙНУ**

Рис. 2. Видобуток руди і концентратів залізних неагломерованих в Україні за 2003-2010 р. (млн. т) [2].

Проаналізувавши даний графік, можна зробити висновок, що у 2003-2007 рр. спостерігається зростання видобутку, а з 2007 по 2009 р. - падіння. Починаючи з 2009 р., спостерігається позитивна тенденція у видобутку залізної руди, що говорить про покращення стану економіки загалом і добувної галузі, як одного з її елементів.

Основну частку залізної руди в Україні дає Криворізький басейн (близько 90%). Видобуток ведеться, переважно, відкритим (кар'єрним) способом, але багаті руди добувають і в шахтах з великої глибини. Залізні басейни є і в інших районах країни: Керченський - у Криму, Кременчуцький - у Полтавській області, Білозерське родовище - в Запорізькій. Відкриті родовища залізної руди в Харківській області та поблизу Маріуполя в Донецькій [2].

В Кривому Розі розміщується велика кількість підприємств з видобутку залізної руди. Найбільшими з них є ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат» і ПАТ «Свраз Суха Балка». Їх основним видом продукції є руда залізна неагломерована. В умовах розвитку конкуренції на ринку, підприємства зацікавлені у організації виробництва таким чином, щоб зменшити витрати і збільшити прибуток. Важливим фактором розвитку та інтенсифікації виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та їх раціональне використання. У процесі аналізу роботи підприємства потрібно розв'язати питання, пов'язані з пошуком резервів зниження матеріальних витрат і збільшенням на цій основі обсягів реалізації та фінансових результатів господарсько-фінансової діяльності. Будь-яке господарське рішення оцінюється за його кінцевими результатами, тобто, прибутком. Одним із головних факторів, що впливає на величину прибутку, є рівень матеріальних запасів. Дохід від реалізації та прибуток з'являться лише тоді, коли предмети праці, використані у процесі виробництва, перенесуть свою вартість на вартість виготовленого продукту та знайдуть кінцевого споживача. Тому, стабільна забезпеченість матеріальними ресурсами є необхідною умовою функціонування та розвитку будь-якого підприємства.

Питанням аналізу виробничих запасів та управління ними присвячені роботи багатьох учених, а саме Н.М. Самородової, О.Т. Михальчука, Є.Ю. Мешко, І.Ф. Прокопенко, І.В. Ганіна та інших.

Світовий досвід доводить, що процедури аналізу виробничих запасів є оперативними й мають базуватися на таких принципах:

- замовляти лише необхідні запаси;
- мати мінімальний рівень запасів, який відповідає обсягу продажу і термінам можливого поповнення запасів;
- зберігати запаси за допомогою конкретної системи складування та використовувати їх у міру надходження;
- чітко і правильно маркувати запаси;
- дотримувати встановлених правил розвантаження та складування матеріалів, перевіряти їх кількість і стан перед підписанням відповідних документів [1].

На першому етапі аналізу необхідно порівняти рівень забезпеченості виробничими запасами обох підприємств на початок і кінець періоду. Результати аналізу представимо у табл. 1 та табл.2.

Таблиця 1. Склад та структура виробничих запасів ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат» у 2010 р.

Виробничі запаси	2010 рік				Відхилення		
	на початок періоду		на кінець періоду		тис. грн.	питомої вагі, %	темп приросту, %
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %			
1. Сировина і матеріали	29822	70,97	45123	76,87	+15301	+5,89	+51,31
2. Паливо	2062	4,91	4063	6,92	+2001	+2,01	+97,04
3. Запасні частини	3375	8,03	3270	5,57	-105	-2,46	-3,11
Разом	42018	100,00	58701	100,00	+16683	*	+39,71

Отже, проведений аналіз складу та структури запасів ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат» та ПАТ «Свраз Суха Балка» свідчить про те, що на кінець 2010 р. на ПАТ «Криворізький залізрудний комбінат» найбільше збільшення обсягу спостерігається по сировині і матеріалам на 15301 тис. грн., або 51,31%. Зменшення простежується по запасним частинам на 105 тис. грн., або 2,46%. На ПАТ «Свраз Суха Балка» спостерігається відмінна ситуація. Збільшення простежується лише по запасних частинах на 2679

тис. грн. або понад 20 разів. Також слід зазначити, що склад виробничих запасів тут є більш різноманітним, ніж у найближчого конкурента.

Таблиця 2. Склад та структура виробничих запасів ПАТ «Євраз Суха Балка» у 2010 р.

Виробничі запаси	2010 рік				Відхилення		
	на початок періоду		на кінець періоду		тис. грн.	питомої ваги, %	темп приросту, %
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %			
1. Сировина і матеріали	13720	62,34	12425	68,67	-1295	+6,33	-9,44
2. Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	4147	18,84	0	0	-4147	-18,84	-100
3. Паливо	671	3,05	581	3,21	-90	0,16	-13,41
4. Тара і тарні матеріали	19	0,09	13	0,07	-6	-0,01	-31,57
5. Будівельні матеріали	1192	5,42	728	4,02	-464	-1,39	-38,93
6. Запасні частини	140	0,64	2819	15,58	+2679	+14,94	+1913,57
Разом	22007	100	18094	100	-3913	*	-17,78

Серед інших видів запасів простежується тенденція зменшення їх залишків.

Щодо структури виробничих запасів, також простежуються певні зміни. На ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» збільшилась частка сировини і матеріалів, палива на 5,89% і 2,01%, відповідно. Частка запасних частин зменшилась на 2,46%. На ПАТ «Євраз Суха Балка» найбільші структурні зрушення відбулися за статтями „Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби” (-18,84%) та запасним частинам (+14,94%).

Отримані дані свідчать про відмінності у обсягах окремих видів виробничих запасів на підприємствах. У той же час, простежуються схожі риси: на обох підприємствах найбільшу частку у структурі виробничих запасів займає сировина і матеріали, найменшу – паливо.

Крім аналізу обсягу і структури виробничих запасів, важливе значення відіграє визначення тенденцій впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних витрат й інші показники господарської діяльності підприємства та відповідна кількісна оцінка результатів такої дії.

На кількість використаних матеріальних ресурсів на одиницю продукції суттєво впливають належна організація матеріально-технічного постачання, організація виробничого процесу, кваліфікація працівників, зміни норм витрат, відходів, втрат.

Для аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів використовується система загальних й індивідуальних показників. До загальних показників відносяться: матеріаловіддача, матеріаломісткість та ін. [2].

Динаміку матеріаломісткості на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» та ПАТ «Євраз Суха Балка» представимо наступним графіком.

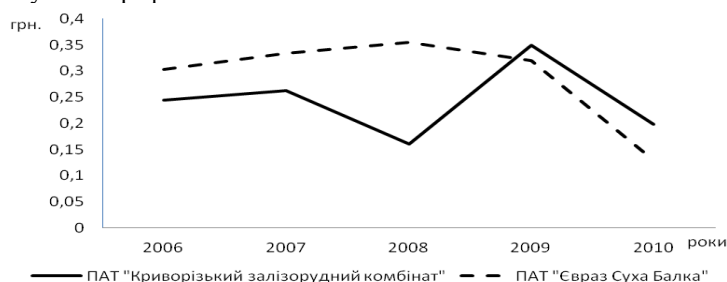

Рис. 3. Динаміка матеріаломісткості продукції ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» і ПАТ «Євраз Суха Балка».

Динаміка матеріаломісткості на обох підприємствах в 2009-2010 р. має спільну тенденцію до зменшення, що говорить про зниження матеріальних затрат у вартості випущеної продукції. В 2008 році простежувалася протилежна ситуація: на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» матеріаломісткість різко зменшилася, а на ПАТ «Євраз Суха Балка» відмічається тенденція до зростання цього показника. Це може бути пов'язано зі складною економічною ситуацією, яка спостерігалася в цьому році, внаслідок чого кожне підприємство намагалося певним чином подолати кризу.

Оберненим до показника матеріаломісткості є матеріаловіддача. Динаміку матеріаловіддачі представимо наступним графіком.

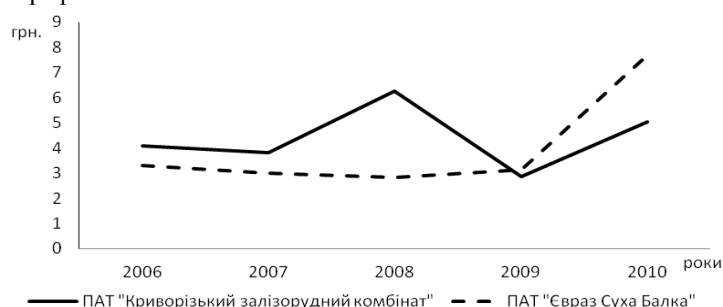

Рис. 4. Динаміка матеріаловіддачі ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» і ПАТ «Євраз Суха Балка».

**АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ
ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОРУДНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КРИВОРІЗЬКОГО БАСЕЙНУ**

Динаміка матеріаловіддачі свідчить про зростання цього показника в 2009-2010 р. для обох підприємств, що говорить про збільшення ефективності використання матеріальних ресурсів. В 2008 р. знову простежувалася протилежна ситуація: на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» відмічається різке збільшення матеріаловіддачі, на ПАТ «Євраз Суха Балка» - особливих коливань не відбувалось.

В той же час, слід відзначити, що за останні роки вища ефективність використання запасів у ПАТ «Євраз Суха Балка» (табл.3).

Для більш повного аналізу ефективності використання запасів, здійснимо розрахунок впливу зміни матеріальних витрат, матеріаловіддачі, матеріаломісткості на обсяг випуску продукції обох підприємств за 2009-2010 р. (табл.4), використавши способи елімінування.

Як свідчать розрахунки, зміна матеріаломісткості призвела до збільшення випуску продукції на 1915979,589 тис. грн. для ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» і на 567393 тис. грн. для ПАТ «Євраз Суха Балка».

Таблиця 3. Аналіз ефективності використанні виробничих запасів ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» і ПАТ «Євраз Суха Балка» у 2009-2010 рр.

Показники	ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат»			ПАТ «Євраз Суха Балка»		
	2009 рік	2010 рік	+,-	2009 рік	2010 рік	+,-
1. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	1122453	4432859,94	3310406,94	495982	954083	458101
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	728002	886118	158116	408648	448655	40007
3. Залишок виробничих запасів на початок періоду	43555	42018	-1537	30574	22007	-8567
4. Залишок виробничих запасів на кінець періоду	42018	58701	16683	22007	18094	-3913
5. Матеріальні витрати за період, тис. грн	350505	582930	232425	156481	120649	-35832
6. Матеріаломісткість, грн.	0,3486	0,198	-0,1506	0,32	0,13	-0,19
7. Матеріаловіддача, грн.	2,87	5,05	2,18	3,13	7,69	4,56

Таблиця 4. Вплив факторів на обсяг випуску продукції ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» і ПАТ «Євраз Суха Балка», тис. грн.

Фактор	ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат»	ПАТ «Євраз Суха Балка»
	Зміна обсягу випуску продукції	
Зміна матеріальних витрат	+667059,75	-112154
Зміна матеріаловіддачі	+1270787,4	+550159,4
Зміна матеріаломісткості	+1915979,589	+567393

Проаналізувавши отримані дані, слід відмітити, що позитивна динаміка забезпечення запасами простежується на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат», в той час як на ПАТ «Євраз Суха Балка» цей показник має негативну тенденцію.

Крім того, на обох підприємствах спостерігається позитивна динаміка ефективності використання запасів. На ПАТ «Євраз Суха Балка» простежується більш прискорене поліпшення показників з 2009 року, але внаслідок більших масштабів діяльності, на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» зміни відчутніші.

Загалом, проведений аналіз свідчить про активне здійснення підприємствами заходів з покращення використання запасів.

Отже, для того, щоб зберегти даний рівень забезпеченості та ефективності використання виробничих запасів, а також покращити його в майбутньому, пропонується:

- продовжувати пошуки резервів підвищення ефективності використання виробничих запасів;
- вести ретельний контроль за додержанням норм витрачання матеріалів на кожному етапі виробничого процесу;
- при виникненні негативної динаміки аналізувати її причини і здійснювати активні заходи з їх уникнення.

Джерела та література:

1. Самородова Н. М. Теоретичні і практичні підходи до системи аналізу та управління виробничими запасами підприємства / Н. М. Самородова, О. Т. Михальчук, Є. Ю. Мешко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 88-90.
2. Андрієвський І. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку добувної промисловості України / І. Д. Андрієвський, В. В. Матюха, М. Т. Мовчан // Мінеральні ресурси України. – 2011. – № 3. – С. 8-14.
3. Фінансова звітність ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» та ПАТ «Євраз Суха Балка» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.smida.gov.ua>